

НОМЕНКЛАТУРА ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ В ДИЗАЙНІ: ПРОБЛЕМА І ПРАКТИЧНЕ РІШЕННЯ

Храмова-Баранова О.Л., к.і.н., доцент кафедри дизайну
Саєнко І.Ф., викладач кафедри дизайну

Черкаський державний технологічний університет

Анотація. На основі аналізу документальних матеріалів та їх узагальнення, висвітлено проблеми і їх практичне вирішення завдяки введенню номенклатури показників якості в дизайні.

Ключові слова: якість, дизайн, стандарт, норми.

Аннотация. Храмова-Баранова Е. Л., Саєнко И. Ф. Номенклатура показателей качества в дизайне: проблема и практическое решение. На основе анализа документальных материалов и их обобщений, рассмотрены проблемы и их практическое решение вследствие введения показателей качества в дизайне.

Ключевые слова: качество, дизайн, стандарт, нормы.

Annotation. Khramova-Baranova O. L., Saenko I. F. Nomenclature of indexes of quality in a design: problem and practical decision. On the basis of the analysis of documentary materials and their generalizations are reflected problems and their practical decision owing to introduction of quality indicators in design.

Key words: quality, design, the standard, norms.

Постановка проблеми. В даній статті, на основі аналізу документальних матеріалів та їх узагальнення, висвітлюється впровадження нормативної бази дизайн-ергономічного забезпечення народногосподарського комплексу України. У першу чергу, це стосується питань стандартизації в галузі дизайну, фахівці, що фіксують переважно художню складову дизайну, з помітним здивуванням ставляться до спроб стандартизації дизайн-ергономічних процесів і методик. Вони цілком справедливо стверджують, що неможливо формалізувати категорію прекрасного, а прихильники технічної природи дизайну, навпаки, виступають за стандартизацію дизайнерської діяльності, знову ж справедливо нагадуючи про давньогрецьку ордерну систему, “золотий перетин” та інші закономірності гармонії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти проблеми викладені в працях Л. Ф. Долина, І. В. Кузуб, Г. А. Саранчі, В. Свірко, А. Рубцова [1; 4-7], де проводиться філософська гуманізація стандартів у дизайні і аналізується нормативне забезпечення дизайнерської діяльності в Україні, але ці матеріали не дають повного уявлення про концепцію формування системи стандартизації в дизайні України.

Мета статті полягає в тому, щоб показати необхідність активізації робіт зі стандартизації у сфері дизайну в Україні. Відповідно до загальноновизнаних пріоритетів стандартизації, у першу чергу повинні проводитись роботи, що гарантують безпеку і екологічність продукції.

Викладення матеріалу. Нас оточують просторові форми і ми настільки жили з ними, що деколи не помічаємо їх, але вони живуть своїм таємничим життям. Церкви, пагоди, храми – ці будови завжди притягали своєю незбагненністю і величчю. Ми із завмиранням серця зупиняємося перед стародавніми розвалинами і сучасними творіннями архітектури. У міру нашого стрімкого просування до технічного прогресу секрети стародавніх архітекторів, на жаль, забуваються, але незмінне головне – гармонія і краса. Зрозуміло, що сфера дизайну не повинна мати такого жорсткого нормативного забезпечення. Обумовлюється це ще й тим, що дизайн за своєю природою пов'язаний з нестандартними рішеннями, і у цьому головна специфіка і причина певної обмеженості застосування стандартизації у дизайні.

Наприклад, промисловий дизайн, на відміну від арт-дизайну чи стайлінгу, поступово розширюючи свій вплив на об'єкт, перейшов від проектування лише естетичних характеристик до формування всього діапазону споживчих властивостей виробу. Таким чином, впливаючи на функціональні, конструкційні та технологічні характеристики виробу з метою реалізації певної потреби людини, дизайнер під час проектування повинен враховувати чинники стандартизації. Більш того, актуальність стандартизації в галузі дизайну та ергономіки нині постійно підвищується завдяки розвитку стандартизації у виробничо-технічній, торгово-економічній, соціальній та інших сферах діяльності.

Економічна функція дизайн-ергономічної стандартизації виявляється у можливості правильно оцінити і вибрати той чи інший товар, оптимізувати капіталовкладення, сприяти впровадженню у промисловість нової техніки, технологій, матеріалів, методів вимірювання та випробування, впливати на процеси удосконалення керування виробництвом і забезпечення необхідного рівня якості продукції.

Соціальна функція визначає такий рівень показників і параметрів продукції, який відповідає вимогам охорони здоров'я, дизайну та ергономіки, санітарії та гігієни, забезпечує охорону навколишнього середовища і безпеку людей у процесі виробництва, експлуатації та утилізації продукції.

Інформаційна функція передбачає створення умов оптимізації сприйняття інформації людиною, а також розроблення термінів та визначень,

класифікаторів, засобів відображення інформації, умовних позначок тощо, забезпечуючи взаєморозуміння на підставі міжнародних норм.

Розглядаючи ці сфери з точки зору «людського чинника», виділимо такий, найбільш значущий, на наш погляд, аспект як розвиток метрології, що в усі часи був неподільно пов'язаний із загальним розвитком науки, оскільки без уміння швидко, точно та правильно виконувати вимірювання найрізноманітніших фізичних величин неможливі ніякі наукові дослідження. Тому Піфагор і Архімед, Галілей і Ньютон, Лейбніц, Ейлер, Ломоносов, Гаусс, Менделєєв – усі вони і тисячі інших видатних вчених активно працювали над винайденням і вдосконаленням методів вимірювань, навічно пов'язавши свої імена з розвитком метрології. Звичайно важко передбачити, як розвиватиметься метрологія у XXI ст., але можна з упевненістю стверджувати, що її роль і значення в усіх без винятку аспектах суспільного життя, в тому числі стандартизації, будуть тільки зростати [6, 22].

Початок стандартизації в Росії припадає на середину XVI ст. у 1535 р. указом Івана Грозного на рушничному подвір'ї було запроваджено стандартні нормальні калібри – кружала для вимірювання розмірів ядер до гармат. У 1550 – 1560 рр. російські будівельники застосували цеглу стандартних форм і розмірів – при будівництві храму Василя Блаженного в Москві із обмеженої кількості профілів цегли робили багато різноманітних з'єднань [9, 45].

З 1636 р. на лісовому ринку в Москві стояло багато будинків, частково зібраних, частково розібраних, які можна було купити, за невелику плату доставити на місце і протягом двох-трьох днів скласти. За затвердженими Петром I зразками в 1694 – 1696 рр., було збудовано серію однакових (стандартних) галер і брандерів. У XVIII – XIX ст. стандартизація і планова заготівля деталей будівельних конструкцій істотно поширились. Стандартизація забезпечує проведення єдиної технічної політики в державі і набуває міжнародного характеру [6, 24].

Офіційна стандартизація розпочалася з 15 вересня 1925 р., коли було створено Комітет стандартизації при Раді праці і оборони. 13 серпня 1954 р. було утворено Комітет стандартів, мір і вимірювальних приладів при Раді Міністрів СРСР. Подальше посилення ролі стандартизації і метрології в народному господарстві привело до перетворення цього комітету 9 листопада 1970 р. в Державний комітет стандартів Ради Міністрів СРСР (Держстандарт СРСР). Держстандарт СРСР згідно з директивами уряду керував роботами в галузі стандартизації в межах усієї держави та їх координацією, а також стежив за єдністю і точністю вимірювань в галузях науки, техніки і виробництва [1, 14].

Насамперед необхідно створити стандарти, що забезпечують дизайн-ергономічне розроблення промислових виробів і оцінювання (експертизи) якості продукції. Розробці цих нормативів повинна передувати стандартизація термінів і визначень у галузі дизайну та ергономіки, створення єдиної понятійної бази дизайн-ергономічної діяльності в усіх секторах промислового комплексу України.

Складність становлення термінологічного апарату дизайну обумовлена тим, що ця діяльність розгортається в об'єднаному просторі не суміжних, а полярних галузей знань – гуманітарних і технічних, і до того ж вона безпосередньо пов'язана з виробництвом. У одному термінологічному полі знаходяться не тільки поняття, сформовані у різних життєвих сферах, але і поняття різних рівнів – від філософського до суцільно практичного. Такі міждисциплінарні сфери діяльності, як дизайн і ергономіка, використовують поняття цілого ряду суміжних сфер, на стику яких вони виникли. Розвиток кожної з цих сфер веде до того, що термін залежно від характеру і цілей застосування може трактуватися по-різному. Тому однозначне розуміння термінів у споріднених галузях науки і техніки здобуває першорядне значення, і розв'язати це завдання можна тільки на основі стандартизації.

Перший стандарт [2] створено ще у старій системі стандартизації, і сфера його застосування обмежується системою «людина-машина», у той час як об'єктом дизайну та ергономіки є більш широка система **«людина-техніка-середовище»**. За кілька років чинності стандарту деякі терміни змінилися, інші стали мало застосовуваними, тобто необхідно корегування більшості визначень. Наприклад, під час розроблення стандарту термін «дизайн» використовувався у нашій країні ще досить рідко. Сама діяльність мала декілька назв залежно від контексту. Так, у назві стандарту вимоги позначені як «техніко-естетичні». Тобто малося на увазі, що вид діяльності є технічною естетикою.

Історія цього базового терміна може послужити ілюстрацією проблем, що взагалі виникають у термінології. Уживаний сьогодні термін «дизайн» є англійським варіантом італійського терміну «designo», поширеного в Європі в 15-16 століттях і застосовуваного для позначення проектування художньої форми матеріальних об'єктів. У 16 столітті він перейшов до французької, а потім до англійської мови. Поняття «дизайн» широко вживалося і вживається стосовно ремісничого мистецтва, означаючи ескіз, рисунок, візерунок, а стосовно мистецтва графіки – загальний рисунок, рекламну графіку тощо. Англійський художник Джозеф Сінел у 1919 році уперше назвав словом «industrial design» зразки, виконані для промисловості [7]. Тим він додав термінові принципово інше значення, позначивши їм історично нову сферу художньої творчості у створенні передової машинної техніки масового та серійного виробництва.

З відродженням дизайну в СРСР у 60-і роки в результаті бурхливих дискусій укорінився термін «художнє конструювання». Теорія дизайну отримала назву «технічна естетика». Під терміном «дизайн» розумілося буржуазне, чисто комерційне конструювання, за якого замість масового випуску предметів для людини і в ім'я людини художники витрачали свої сили і талант на створення красивих товарів для продажу і заради продажу.

Поява трьох всеосяжних термінів (технічна естетика, художнє конструювання і дизайн) вимагала певних зусиль для їх понятійного розв'язання. Причому у свідомості тих, хто використовував ці терміни, сенсовий асоціативний зміст слів-терміноелементів поступово втрачав значення. Тобто, ці слова і словосполучення

перетворювалися у терміни зі своїм новим асоціативним змістом. Більш того, словосполучення «техніко-естетичні властивості» вже майже неможливо зв'язати з терміном «технічна естетика». Тут цілком діє буквальне значення обох слів (техніка та естетика) і стає явною суперечливість такого сполучення.

У дизайні подвійні терміни допомогли позначити той стик між мистецтвом і технікою (наукою, виробництвом), де йшло інтенсивне формування нової професії. Але складені з двох слів, що позначають конкретні поняття, ці терміни виявилися насиченими такими сенсовими асоціаціями, що утруднили користування ними як у науковій сфері, так і у професійному середовищі. Як відомо, у науці і техніці спеціальні терміни прагнуть брати не із загальноживаного запасу слів, а з мов, де вони виникли (у дизайні та ергономії в більшості випадків – з іноземних). Такі запозичення раціональні, тому що вони забезпечують важливу в професійній мові однозначність терміна.

Починаючи з 80-90-х років – часу, що змінив багато понять у свідомості людей, – стало ясно, що термін «художнє конструювання» – занадто вузький і недостатній. У реальній практиці це поняття усе частіше позначалося терміном «дизайн». Він не тільки забезпечує міжнародне спілкування і взаєморозуміння, але й найбільше відповідає нинішньому розумінню даної сфери діяльності. Тому в новому термінологічному стандарті «Дизайн та ергономіка», вперше було застосовано слово «**дизайн**» [3; 9, 112].

Під час розроблення стандарту ставилося завдання формування оптимальної номенклатури термінів у галузі дизайну та ергономіки і формулювання їхніх адекватних визначень, що виключають неоднозначність трактування. Критерієм оптимізації номенклатури термінів було досягнення можливості опису на їх основі необхідних дизайн-ергономічних характеристик і властивостей об'єктів розробки, виробництва, споживання та оцінювання якості [5; 7]. До таких об'єктів було віднесено промислові вироби, об'єкти житлової, виробничої і соціально-культурної сфер та середовище життєдіяльності людини в цілому.

Висновки. Отже, у статті показано який значний доробок має зробити аналіз підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції потребує активного використання принципів і методів дизайну та ергономіки на усіх стадіях її життєвого циклу: від визначення вихідних вимог до виробів та їхніх експлуатаційних характеристик до умов споживання й утилізації.

Різні вироби мають різний набір властивостей залежно від потреб, які вони задовольняють, а їхню якість доцільно оцінювати за показниками, найважливішими для споживачів. Дизайн та ергономіка, надаючи головне значення «людському чиннику», оперують характеристиками, адекватними споживчим властивостям виробів, тобто властивостям продукції, що задовольняють потреби споживачів у процесі її використання за призначенням. Тому розробка стандартів, що дозволяють здійснювати вибір оптимальної номенклатури дизайн-ергономічних показників у процесі проектування, експлуатації й оцінювання якості виробів, надає можливість виконувати ці роботи на вищому професійному рівні.

Література:

1. Долина Л. Ф. Стандартизація та метрологія у сфері охорони довкілля: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 199 с.
2. ДСТУ 2429-94. Система «людина-машина». Ергономічні та техніко-естетичні вимоги. Терміни та визначення.
3. ДСТУ 3899-99. Дизайн і ергономіка. Терміни та визначення.
4. Кузуб І. В. Філософія гуманізації стандартів у дизайні в контексті проектування і експлуатації дитячих ігрових майданчиків // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. / За ред. Даниленка В. Я. – Харків: ХДАДМ, 2006. – №3. – С. 44-54.
5. Рубцов А. Л., Свирко В. А., Тетера В. П. Концепция формирования системы стандартизации в области эргономики и дизайна в Украине // Эргономика в Украине. Человек-техника-среда. – Киев: Киевский военный институт управления и связи, 2000. – С. 30-35.
6. Саранча Г. А. Метрологія, стандартизація, відповідність, акредитація та управління якістю: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 672 с.
7. Свирко В., Рубцов А. Дизайн та ергономіка: стандартизація термінології // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2004. – № 1. – С. 33-37.
8. Стандарты ДСТУ ISO СЕРИИ 9000 – 20200. ISO 8402-86. Качество. Словарь. М. – М., – 56 с.
9. Шмид М. Эргономические параметры. – М.: Мир, 1980. – 237 с.

Надійшла до редакції 4.08.2008